

ALINAN ÇEKLER HESABINA İLİŞKİN TÜM İŞLEMLER

Erkan KARAARSLAN

www.erkankaraarslan.org

A- Alınan Çekler Hesabının Tanımı ve Bölümlenmesi

Alınan çekler hesabı, muhasebe birimlerinin yapacakları her türlü tahsilât karşılığında muhasebe birimine hitaben düzenlenmiş banka çekleri ve özel finans kurumlarının çekleri ile muhasebe yetkilisi mutemetleri tarafından muhasebe birimine teslim edilen aynı nitelikteki çeklerin izlenmesi için kullanılır.

Bu hesap aşağıdaki gibi bölümlenir:

101 Alınan Çekler

101.01 Muhasebe Birimindeki Çekler

101.02 Tahsildeki Çekler

B- Alınan Çekler Hesabına İlişkin İşlemler

1- Çeklerin Kabul edilmesi ve Alındı Düzenlenmesi

Muhasebe birimlerinin ve muhasebe yetkilisi mutemetlerinin yapacakları her türlü tahsilat karşılığında, muhasebe birimine hitaben düzenlenmiş banka çekleri ve özel finans kurumlarının çekleri kabul edilir. Alınan çek, sol alt köşesinden sağ üst köşesine çizilen iki kalın paralel çizgi arasına muhasebe biriminin hesabının bulunduğu bankanın adı yazılarak, çizgili çek haline getirilir. Çekin (bloke edilenler hariç) muhasebe birimine verildiği ya da bundan en çok bir gün önceki tarihte düzenlenmiş olması gerekir.¹

Gümrük işlemlerinden dolayı alınan çeklerin karşılığının bloke edildiğinin muhatap banka tarafından onaylanmış olması gerekir. Muhatap banka başka yerde ise bloke işlemi muhasebe biriminin bulunduğu yerdeki şubesince de yapılabilir. Devlet sermayesiyle kurulmuş veya sermayesinde Devletin iştiraki bulunan idare ve kurumlar ile genel yönetim kapsamındaki idarelerin verecekleri çeklerde bloke onayı aranmaz. Hesap sahiplerinin nam ve hesabına bizzat ilgili banka ya da özel finans kurumu tarafından düzenlenerek, muhasebe birimlerine verilmiş olan çekler de blokeli çekler gibi kabul edilir.

Bankalarca bastırılacak çeklerin arkasında; matbu olarak bloke şerhine yer verilmiş ve bu şerhlerin şube yetkililerince imzalanmış olması durumunda söz konusu çekler de muhasebe birimlerinde blokeli çek olarak kabul edilir. Bloke şerhinde gösterilen tutarın üzerinde keşide edilen çekler ise kabul edilmez.

Bu şekilde alınan çekler karşılığında alındı belgesi verilir ve alındı belgesinin üzerine “Çekle tahsil edilmiştir” kaşesi basılır. Muhasebe birimlerine veya muhasebe yetkilisi mutemetlerine verilen çekler düzenlenecek dört nüsha teslimat müzekkeresi ile tahsil için bankaya gönderilir. Tahsil için bankaya gönderilen çekler, bu hesabın yardımcı hesaplarına kaydedilerek izlenir.

¹ Baki Kerimoğlu, Eyüp Kızılkaya, Haydar Kulaksız, Mesut Hastürk, Hamdi Gülşen ve Erkan KARAARSLAN, *Mahalli İdareler İçin Tahakkuk Esaslı Devlet Muhasebesi*. (Ankara: Güncel Mevzuatı Araştırma ve Eğitim Derneği Yayını, 2006), 94.

2- Karşılıksız Çıkan Çeklerle İlgili Yapılacak İşlemler

Karşılıksız çıkan çeklerle ilgili olarak gerekli hesap düzeltmeleri aşağıdaki şekilde yapılmakla birlikte, ilgililer hakkında "3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun"² hükümlerine göre işlem yapılması sağlanır.

Çekle 150.-YTL tutarında tahakkuksuz bir bütçe geliri tahsilatı yapılmıştır.

101.01- Alınan Çekler Hesabı	150.-	
800.01.05.01.02- Bütçe Gelirleri Hesabı		150.-
805- Gelir Yansıtma Hesabı	150.-	
600.01.05.01.02- Gelirler Hesabı		150.-

Çek muhasebe biriminin hesabının bulunduğu bankaya tahsil için gönderilmiştir.

101.02- Alınan Çekler Hesabı (Tahsildeki Çekler)	150.-	
101.01- Alınan Çekler Hesabı (Muh. Bir. Çekler)		150.-

Bankadan alınan yazıdan, çek tutarının karşılıksız çıktığı anlaşılmıştır.

800.01.05.01.02- Bütçe Gelirleri Hesabı	150.-	
101.02- Alınan Çekler Hesabı		150.-
600.01.05.01.02- Gelirler Hesabı	150.-	
805- Gelir Yansıtma Hesabı		150.-

Bu örnekteki **çekin karşılıksız çıktığının yılı geçtikten sonra** anlaşılması halinde yapılacak kayıt aşağıdaki gibi olacaktır.³

810.01.05.01.02- Bütçe Gelirlerinden Ret ve İadeler Hesabı	150.-	
101.02- Alınan Çekler Hesabı		150.-
630.12.01.05.01- Giderler Hesabı	150.-	
805- Gelir Yansıtma Hesabı		150.-

3167 sayılı Kanununun 08.03.2003 tarih ve 4814 sayılı Kanununun 14. maddesi ile değişik 16. maddesine göre; Yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak

² 03.04.1985 tarih ve 18714 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

³ Erkan Karaarslan, "Tahakkuk Esaslı Devlet Muhasebesinde Hesapların Çalışması," *Mali Kılavuz Dergisi*, sayı.22 (Ekim - Aralık 2003): 191.

üzere, çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Ancak verilecek para cezası seksenmilyar liradan fazla olamaz. Bu suçun, organ veya temsilcisi tarafından tüzelkişi yararına işlenmesi halinde özel hukuk tüzelkişisi hakkında da birinci fıkra uyarınca para cezasına hükümlenir. Ayrıca yetkili temsilci tarafından yararına çek keşide edilen hesap sahibi gerçek kişi hakkında da bu fıkra hükmü uygulanır.

Mahkeme, ayrıca işlenen suçun niteliğine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir süre için hesap sahiplerinin ve yetkili temsilcilerinin çek hesabı açtırmalarının yasaklanmasına karar verir. Yasaklanma kararı bütün bankalara duyurulmak üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilir.

Kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan her çek yaprağı ayrı bir suç oluşturur.

Baş Hukuk Müşavirliği ve Muhakemat Genel Müdürlüğü 8 No.lu İç Genelgesine göre;⁴ Karşılıksız çek keşide eden kişi hakkında ilgili cumhuriyet başsavcılıklarına yapılan şikayetten vazgeçilmesinde dikkat edilecek hususlar ve yapılacak işlemler şunlardır:

1 - Karşılıksız bir çekin cezalandırılması için şart, şekil açısından geçerli bir çekin bulunmasıdır. TTK'ya göre (m.692, 693) çekin zorunlu unsurlarından bir veya birkaçının bulunmaması halinde "çekten" söz edilemeyecek ve 3167 sayılı Kanununun 16. Maddesi uygulanmayacaktır. Örneğin, çekin üzerinde keşide yeri yoksa ve keşidecinin ad ve soyadı yanında bir yerde yazılmamış ise, bu senet hakkında şikayet yoluna başvurulmayacak ve durum çek hamili birime bildirilecektir.

Çeklerde keşide yerinin, hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde anlaşılabilir olması koşulu ile kısaltılmış olarak yazılması halinde (Örneğin "İst.", "Ank." Gibi) sadece keşide yerinin kısaltılmış olarak yazılmış bulunması sebebiyle çek geçersiz sayılmayacağından (Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu 14.12.1992 gün, E.1992/1, K.1992/5) bu çek hakkında şikayet yoluna gidilecektir.

2 - Karşılıksız çekin suç oluşturması için ibraz süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmesi zorunludur. Çekte ibraz süreleri TTK'nın 708. Maddesinde gösterilmiştir. Bu hükme göre bir çekin ibraz müddetini tespit bakımından aşağıdaki şekilde bir ayırımın yapılması gerekmektedir:

a. Bir çek, keşide edildiği yerde ödenecekse ibraz müddeti on gündür.

b. Türkiye dahilinde herhangi bir şehirde keşide edilen bir çek yine Türkiye'de başka bir şehirde -örneğin, Ankara'da keşide edilen bir çek, Eskişehir'de ödenecek ise,- veya Türkiye'de keşide edilmiş olmakla beraber aynı kıta üzerinde başka bir ülkede -örneğin İstanbul'da keşide edilen bir çek Berlin'de ödenecek ise,- ibraz müddeti bir aydır.

c. Keşide edildiği ülkenin bulunduğu kıtadan başka bir kıta üzerinde bulunan bir ülkede ödenecek çekin ibraz müddeti üç aydır.

Yukarıda belirtilen süreler, çekte keşide günü olarak gösterilen tarihten itibaren işler, keşide günü hesaba katılmaz (TTK, mad. 708, 729).

3167 sayılı Kanununun 16. Maddesine göre, bir çekin süresi içindeki ibrazı anında karşılığının bulunmaması, suçun oluşması için tek başına yeterlidir. Bu nedenle, vadeli veya ileriki tarihli çeklerde ibraz edildikleri ve ibraz anında karşılıkları bulunmadığı takdirde böyle bir çekin keşidecisi hakkında da şikâyet yoluna başvurulabilecektir.

⁴ 28-06-1995 tarih 23196 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Yukarıda belirtilen esaslar dairesinde muhatap bankaya ibraz edilmediği veya süresi geçtikten sonra ibraz edildiği tespit edilen çeklere ilişkin olarak şikayet yoluna başvurulmayacak ve çek hamili birime bilgi verilecektir.

3 - Keşidecinin, çek bedelini (karşılıksız kalan kısmını), %10 tazminatı ve gecikme zammı ile birlikte⁵ ödediği çek hamili birim (alacaklı tahsil dairesi) tarafından yazılı olarak bildirildiği takdirde; Cumhuriyet Başsavcılığına şikayette bulunulmaz ve herhangi bir yerden onay almadan şikayetten vazgeçilebilir.

4 - 3167 sayılı Kanunda şikayet için belli bir süre öngörülmediğinden TCK'nın şikayete bağlı suçlarla ilgili süreleri esas alınır. 3167 sayılı Kanununa göre; Çekin karşılığının bulunmaması nedeniyle şikayet hakkı, 8'inci maddede⁶ belirtilen miktarın yatırılması için öngörülen sürenin dolduğu tarihte; ihtiyati tedbir kararı veya ödeme yasağı nedeniyle süresi içinde ibrazında çek hakkında işlem yapılmaması halinde ise, ihtiyati tedbir kararının veya ödeme yasağının kalktığı tarihte doğar.

5- Genel bütçeli dairelerin şikayetleri ile şikayetten vazgeçilmesi işlemleri bizzat Hazine avukatları tarafından yapılacaktır. Diğer idarelerin bu işlemleri hukuk müşavirlikleri tarafından yapılacaktır.

C- Hesabın İşleyişine İlişkin Örnekler

1- Kadıköy Belediyesince, müteahhit (M)'den 450.- YTL geçici teminat çekle tahsil edilmiştir. Tahsilat karşılığında alındı belgesi verilmiş ve üzerine "çekle tahsil edilmiştir" kaşesi basılmıştır.

101- Alınan Çekler Hesabı 330- Alınan Depozito ve Teminatlar Hesabı	650.-	650.-
--	-------	-------

2- Kilis Vergi Dairesi Müdürlüğü'nce 90.-YTL tutarında daha önce tahakkuku yapılmış bütçe geliri çekle tahsil edilmiştir.

101- Alınan Çekler Hesabı 800- Bütçe Gelirleri Hesabı	90.-	90.-
805- Gelir Yansıtma Hesabı 120- Gelirlerden Alacaklar Hesabı	90.-	90.-

Bu örnekte, muhasebe birimince daha önce yapılan bir gelir tahakkukunun tahsilat kaydı yapılmaktadır. Bu kayıttan önce yapılan gelir tahakkukunun kaydı aşağıdaki gibidir:

⁵ Çekin karşılıksız kalan miktarı için gecikme faizi, ibraz tarihinden itibaren, 4.12.1984 tarihli ve 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanuna göre ticari işlerde temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanır.

⁶ 3167 sayılı Kanunun 8. maddesi "Çekte yazılı keşide gününe göre hesaplanacak ibraz süresinin bitim tarihinden itibaren en geç on gün içinde çekin karşılıksız kalan kısmını yüzde on tazminatı ve ibraz tarihinden ödeme gününe kadar geçen süre için 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizi ile birlikte ödemek suretiyle düzeltme hakkını kullanan, çek keşide etmek hakkını yeniden kazanır."

120- Gelirlerden Alacaklar Hesabı 600- Gelirler Hesabı	90.-	90.-
---	------	------

3- Karayolları Genel Müdürlüğü Merkez Saymanlığı veznesinde yapılan sayım sonucunda kayıtlarda olmayan 50.- YTL çek fazlalığı tespit edilmiştir.

101- Alınan Çekler Hesabı 397- Sayım Fazlaları Hesabı	50.-	50.-
--	------	------

4- Muhasebe birimi veznesinde bulunan 60.- YTL tutarındaki çek, Karayolları Genel Müdürlüğü Merkez Saymanlığı hesabının bulunduğu bankaya tahsil için gönderilmiştir.

101- Alınan Çekler Hesabı 101- Alınan Çekler Hesabı	60.-	60.-
--	------	------

Burada alınan çekler hesabının iki farklı yardımcı koduna kayıt yapılmıştır. Alınan çekler hesabının muhasebe birimindeki çekler yardımcı hesap kodundan çıkarılan tutar, aynı hesabın tahsildeki çekler yardımcı hesap koduna borç kaydı yapılarak giriş kaydı yapılmıştır.

Bankadan ertesi gün alınan banka hesap özet cetvelinden çek tutarının kurumun hesabına geçtiği anlaşılmıştır.

102- Banka Hesabı 101- Alınan Çekler Hesabı	60.-	60.-
--	------	------

5- Özel Bütçeli İdare TÜBA tarafından çekle 1.500.-YTL tutarında tahakkuksuz bütçe geliri tahsilatı yapılmıştır.

101- Alınan Çekler Hesabı (Muh. Bir. Çekler) 600- Gelirler Hesabı	1.500.-	1.500.-
805- Gelir Yansıtma Hesabı 800- Bütçe Gelirleri Hesabı	1.500.-	1.500.-

Çek muhasebe biriminin hesabının bulunduğu bankaya tahsil için gönderilmiştir.

101- Alınan Çekler Hesabı (Tahsildeki Çekler) 101- Alınan Çekler Hesabı (Muh. Bir. Çekler)	1.500.-	1.500.-
---	---------	---------

Bankadan alınan yazıdan, çek tutarının karşılıksız çıktığı anlaşılmıştır.

600- Gelirler Hesabı	1.500.-	
101- Alınan Çekler Hesabı		1.500.-
800- Bütçe Gelirleri Hesabı	1.500.-	
805- Gelir Yansıtma Hesabı		1.500.-

6- İl Özel İdare Müdürlüğüne takipte bulunan bir alacağa karşılık çekle 15.000.- YTL tahsilat yapılmıştır.

101- Alınan Çekler Hesabı	15.000.-	
121- Gelirlerden Takipli Alacaklar Hesabı		15.000.-
805- Gelir Yansıtma Hesabı	15.000.-	
800- Bütçe Gelirleri Hesabı		15.000.-

Çek, idarenin hesabının bulunduğu bankaya tahsil için gönderilmiştir.

101- Alınan Çekler Hesabı	15.000.-	
101- Alınan Çekler Hesabı		15.000.-

Dört gün sonra, bankadan alınan yazıdan, çek tutarının karşılıksız çıktığı anlaşılmıştır.

121- Gelirler Takipli Alacaklar Hesabı	40.000.-	
101- Alınan Çekler Hesabı		40.000.-
800- Bütçe Gelirleri Hesabı	40.000.-	
805- Gelir Yansıtma Hesabı		40.000.-

7- Pendik Belediyesi'nce çekle 300.-YTL tutarında daha önce tahakkuk kaydı yapılmış bütçe geliri tahsilatı yapılmıştır.

101- Alınan Çekler Hesabı (Muh. Bir. Çekler)	300.-	
120- Gelirlerden Alacaklar Hesabı		300.-
805- Gelir Yansıtma Hesabı	300.-	
800- Bütçe Gelirleri Hesabı		300.-

Çek muhasebe biriminin hesabının bulunduğu bankaya tahsil için gönderilmiştir.

101- Alınan Çekler Hesabı (Tahsildeki Çekler) 101- Alınan Çekler Hesabı (Muh. Bir. Çekler)

300.-

300.-